

Branka KALOGJERA
Filozofski fakultet, Sveučilište u Rijeci

UDK: 821.163.42.09
Stručni rad
Professional paper
Primljeno: 22. kolovoza 2017.

LJERKA LUKIĆ - PJESNIKINJA TRIJU DOMOVINA

SAŽETAK

Ljerka Lukić je pjesnikinja triju domovina, Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Kanade. Smatram ju pjesnikinjom između domovina, ali i kozmopolitom. Svojim pjesničkim opusom pjesnikinja uranja u sve aspekte iseljeničkih iskustava, ali se i otvara prema univerzalnim, globalnim temama.

KLJUČNE RIJEČI: *Ljerka Lukić, pjesništvo, iseljenička književnost*

Ljerka Lukić (Živinice, 1962.), diplomirala je na Pedagoškoj akademiji u Tuzli, potom je pohađala diplomski studij kroatistike na Pedagoškom fakultetu u Osijeku. Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu magistrirala je s temom „*Književnost bosanskih franjevaca - putopisna proza fra Ivana Franje Jukića u kontekstu putopisa ilirskog pokreta*“ Bavi se proučavanjem kulturologije bosanskih Hrvata, folkloristikom, likovnim i primijenjenim umjetnostima. Engleski jezik usavršava u Londonu i Oxfordu, gdje je ujedno radila na doktorskoj disertaciji. Tijekom domovinskog rata boravila je u Živinicama, potom u Zagrebu gdje je radila kao lektorica za bilten hrvatskog Caritasa. 1995. godine skrasila se u Kanadi, Torontu, gdje je završila TESL program (Teaching English as a Second Language), koji predaje novодоšlim useljenicima u Kanadi. Obnašala je i dužnost ravnateljice privatnog Učilišta za suvremeni hrvatski jezik u Torontu. Članica je brojnih udruga, od kojih ističemo članstvo u Torontskoj školi kazivača priča i Kanadskom PEN centru.

Državljanica je Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Kanade. Piše i objavljuje na hrvatskom i engleskom jeziku. Za sada je objavila i kraću zbirku *Snoviđenja* Toronto, 2002.

Ljerku Lukić poznajem od davne 2003. godine, kada sam objavila svoje viđenje njene zbirke *Snoviđenja*.¹ Od tada pa do danas u kontaktu sam s ovom interesantnom ženom, koja je pravi ovisnik o peru i pravi kozmopolit. Ljerkina Lukić poslala mi je na uvid neke od svojih novih pjesama, da bih mogla za potrebe naručenog članka ispisati nešto cjelovitiji uvid u njeno poetsko stvaralaštvo.

No, neovisno o njenim novim pjesmama, ipak moram započeti zbirkom *Snoviđenja*, koja je jezično, motivski, tematski, idejno i filozofijski odredila temeljni profil ove poetese. Već u uvodnom tekstu izrazila sam svoje neslaganje s nekim od stavova njenog recenzenta, koji je naveo da njene pjesme traže veliki čitateljski angažman.² Nasuprot tome napisala sam i ponoviti ću, pjesme zbirke *Snoviđenje*, vrlo su pitke, jednostavne, čitljive, strastvene, kazljive i čitatelj ih može u potpunosti bez ikakvog napora doživjeti kao njeno osobno „snoviđenje“ života koji je iza nje i pred njom.³

Jednostavno rečeno, radi se o pjesmama koje svojom jednostavnošću i uvjerljivošću lirskog diskursa osvajaju pri prvom čitanju. U tom kontekstu bih i nastavila svoja razmišljanja o poetskom opusu Ljerkine Lukić. Čitajući njene pjesme pažljiviji će čitatelj/čitateljica uočiti nekoliko različitih tematskih jezgri, kojima se spisateljica učestalo vraća. Jedna od najizraženijih jest svakako Domovinski rat, koji određuje životni put autorice. U nekoliko vrlo impresivnih, nadahnutih pjesama, kojima izražava svoj bol, tugu i bijes zbog ratnih strahota, pjesnikinja slikovito iznosi svoje dojmove, počevši od prvog napada zrakoplova na njeno rodno mjesto baš na njen rođendan. Sjećanje na metalnu pticu koja iz sebe riga užas i smrt, značajno će utjecati na njenu buduću životnu filozofiju i možda je čak potaknuti da se što češće izražava stihom. U pjesmi *Moj prvi ratni rođendan* ona će kazljivim, slikovitim, nerimovanim, ali nadasve uvjerljivim stihovoljem ocrtati, sav jad, strah, traume koje je proživjela sa svojom obitelji uz rođendansku tortu u skloništu, podrumu ispod verande:

¹ Ljerkina Lukić, *Snoviđenje*, HP, Toronto, 2002.

² Isto, predgovor Rudi Tomić, „Nova pojavnost u lirici“.

³ Branka Kalogjera, *Pisci između dviju domovina*, HFD, Rijeka, 2003., str. 50 - 62.

*Sestra nosi tortu
Ja nosim sok
I tranzistor.
Mama nosi vodu
I moje rezervne leće.
Tata nosi gas masku,
Svoje lijekove
I torbicu prve pomoći
Zlu ne trebalo...⁴*

Svoje viđenje rata u Bosni, koji ostaje vječna tema ove autorice izraziti će u par škratih stihova pjesme *Bosna i Hercegovina*:

*krv
krv svuda krv
krv⁵*

Riječ KRV se često ponavlja. Jezgrovito, škrto, jezovito. Fascinirajuća slika, apokaliptično viđenje svijeta oko sebe u kojem dominira prolijevanje nedužne krvi. Naravno da će neizvjesnost, strah od budućnosti, suočavanje s mogućim zastrašujućim krajem utjecati na pjesnikinju, tako da će odlazak iz Bosne i želja za preživljavanjem postati neminovnost. No, ljubav prema domovini ostaje:

*u njedrima planina
u očima rijeka
u duši sunca
Plače Bosna⁶*

Odlaskom iz Bosne, Ljerka Lukić ne zatvara tematiku rata i voljene joj Bosne. Vraćat će joj se često, neovisno o boravku u drugim joj domovinama. Odlaskom u Kanadu, Ljerka Lukić postaje dijelom naše iseljeničke književnosti, piscem između dviju domovina, u njenom slučaju triju, jer

⁴ Ljerka Ljubić, *Snoviđenje*, hp, Toronto, 2002.

⁵ Isto.

⁶ Isto.

posjeduje tri putovnice; Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Kanade. U Torontu 2002. godine objavljuje svoju prvu zbirku pjesama *Snoviđenje*, koja je očiti primjer stvaralaštva pisca koji piše ispunjen i inspiriran temama svih svojih domovina.

U zbirci Ljerke Lukić postoji jedan mali vijenac stihovlja o gradovima i gradićima Bosne i Hrvatske. Lijep je to i nepatvoren iskaz rodoljubnog pjesništva, utemeljen na njenim sjećanjima dragih joj mjesta, koja karakterizira nostalgичnim stihovima. Tako će joj Osijek ostati u sjećanju:

*u Tvrđi zaboravih
osmijeh
u Dravi zaboravih
čežnju
na Papuku zaboravih
suze
po što se moram vratiti⁷*

Ovaj ciklus urbano - pejzažne lirike zahvatit će Knin „*u nebo se digao Kraljevski grad*“, Dubrovnik „*otvoren zidinama, otklopljen krovovima, raširen ulicama, smije se Dubrovnik*“, Krk, „*zavučeni u pučinu spava Krk*“, Košljun „*zagrađen morem otočić čuva svoje knjige*“, Mostar, „*behar i kiša u gradu grožđa i smokava*“. Stihovi su to pejzaži ilustracije, misaone skice dragih mjesta, osjenčane modernim jezikom i naravno dubokom povezanošću s maticom zemljom.

Kao i većina iseljeničkih pisaca svojim će se odlaskom u Kanadu, Ljerka Lukić susresti s mnogim problemima došljakinje u novu kulturu, u drugi svijet drugačijeg mentalnog sklopa, ali će se pokušati prilagoditi.

Pjesnička vokacija duboko utkana u njeno biće reagirat će na novo podneblje, nove krajeve, klimu, ljude mentalitet, što će provocirati nove pjesme „*pjesme iz tuđine*“. Odlazak u Kanadu rezultirati će pjesmama, gotovo identičnim za sve naše iseljeničke pjesnike i pjesnikinje. Svoj odlazak iz Bosne popratit će turobni stihovi, sjetni, nostalgичni, depresivni. U pjesmi *Odlazak iz Bosne*, naglasit će svoje strahove, tugu i rezignaciju *Spakirah svoj život u dva velika kofera i dvije putne torbe, Strpah moje iskustvo u ručni prtljag. Smjestih moje brige u džepove,. Stavih moje nade u dlanove, Pohranih moja sjećanja u dušu i krenuh...*⁸

⁷ Ljerka Ljubić, *Snoviđenje*, hp, Toronto, 2002.

⁸ Isto.

Prvi dojam Kanade je depresivan, *led, led svuda led, led*. Neovisno o tome, nakon prvih traženja sebe u novoj sredini, Lukić počinje otkrivati ljepote te daleke zemlje. Osobne dojmove Kanade lijepo će predstaviti čitateljstvu u pjesmama *Kanada, Kanada (II), Kanadski istok, Manitoba, Kanadske prerije, Kanadski sjever*. Poetske vibracije nove domovine osjetit će se u potpuno novim temama i motivima, *Atlantik odjekuje pjesnom kitova, Ravnice uzorale svoja prostranstva, požnjele svoje pšenice i nahranile cijeli svijet*. Novi svijet počinje vibrirati njenim čulima, pjesnikinja u njoj ne može odoliti ljepotama tih ogromnih prostranstava, zadivljuje je Stjenjak, za koji kaže da *vlada kanadskim zapadom i ugnijezdio se pod oblacima*. U nadahutoj pjesmi *Kanadski sjever*, Lukić se u potpunosti prilagođava ledenoj ljepoti sjevera, uživa u njegovoj surovosti, koja unatoč svemu nosi u sebi jednu prikrivenu mističnu ljepotu *Mraz se zapleo u brkovima medvjeda, Pomračenje se ugnijezdilo u rogovima sobova, Vjetar se zamrsio u repovima lisica...*⁹

Arktik također izaziva njenu pažnju. U par kraćih pjesama iskazat će svoje pjesničke dojmove sirovom ljepotom nove domovine. Radi se o pejzažnim pjesmama, u kojima autorica sagledava harmoniju života u surovom podneblju, koje ima svoje neosporne čari *Ledenjaci nose bijele lisice, Ledenjaci nose bjele medvjede, Ledenjaci nose bijele vukove...*¹⁰

Poseban ciklus Ljerka Lukić posvetiti će Inuitima, (*Život Inuita, Djeca Inuita, Djeca Inuita II, Umjetnost Inuita, Crteži Inuita, Skulpture Inuita, San Inuita, Urođenički ljubavnici*), kanadskim domorocima, plemenu Sjevera koje živi u suglasju s drevnim zakonima svoga plemena. Poetesa ne skriva ushit njihovim slobodnim i nesputanim životom, lamentirajući pritom o kontinuitetu življenja i opstanka, o značenju i smislu nepromjenjivih datosti u okviru arktičke vječnosti, o trenutku kao kondenziranom vremenu, o ciklusima prirodnih, tehnoloških i društvenih mijena koje uopće na djeluju na postojani život Inuita *U snijegu se rodiše, U ledenjaku nađoše naručje, U oceanu dobiše utočište...*¹¹

Nešto manji broj pjesama zbirke *Snoviđenje* odnosi se na kompleks intimnih dilema i sumnji, pogotovo kada je riječ o ljubavnoj tematici. Takvih pjesama nema puno, no nipošto nisu nezamjetljive u šarolikosti njenih tema i motiva. Pjesma *Ljubav*, klasična je ljubavna pjesma, solidne strukture, jasnog i

⁹ Ljerka Ljubić, *Snoviđenje*, hp, Toronto, 2002.

¹⁰ Isto.

¹¹ Ljerka Ljubić, *Snoviđenje*, hp, Toronto, 2002.

nepatetičnog izraza, no pjesma neupitne senzualnosti I pritajene erotike.

Sagledavajući zbirku u cijelosti i ispitujući njene umjetničke potencijale opet bih se kao u prijašnjem tekstu o Ljerki Lukić, što se umjetničkog i estetskog dojma tiče, opredijelila za iste pjesme. Po mom mišljenju svoje najviše stvaralačke domete Ljerka Lukić postiže pjesmama *Snoviđenje*, *Iz pisma Alana F, Sainte - Marie*, *Moj prvi rođendan*, *Nijagara na jezeru*, *Labradorska oluja*. Pjesma *Sainte - Marie* daleko je njena najbolja pjesma. To je pjesma prožimanja, u kojoj se aveti pokolja francuskih misionara i ratnika indijanskih plemena Wendata, Hurona, Iroquoisa u svojoj tragediji poistovjećuju sa sablastima rata u Vukovaru, Srebrenici, Vitezu, Brčkom. Riječ je o izrazito antiratnoj pjesmi, punoj pijeteta prema svim žrtvama ratova. Pjesma je ujedno poziv i krik na toleranciju, razum i razboritost među kulturama, vjerama i rasama.

Ostavismo

Georgijski zakon za sobom

Uzjahasmo

*Konji pođoše za snagom rijeke,
Svjetlošću noći i mirisom zvijezda.*

*Dovedoše nas u Sainte - Marie
Zavirismo u sedamnaesto stoljeće.
Dočekaše nas urođenička plemena
Huron i Iroquois.*

U zemlji huronskog naroda u zemlji Wendata,

Marijsko svetište osnovaše

Tisuću šesto trideset devete godine

Francuski isusovci.

Počеше raspredati svoju kulturu

U zabačenom srcu Nove Francuske

Naučavaše kršćansku vjeru

I dijeliše sakramente urođenicima.

Wendati povjerovaše novodošlim Europljanima

I podijeliše svoja umijeća s njima.

Francuzi uzgajaše povrće i voće,

A stoku dopremiše kanuima iz Quebeca.

Tisuću šesto četrdeset osme godine

Saint - Marie bješe dom

*Mnogim europskim doseljenicima.
Ali užas i odbojnost vladaše
U mnogim zajednicama Wendeta.
Običaji i uvjerenja se sukobiše.
Europske bolesti pokosiše Wendat.
Stara neprijateljstva s Iroquosima oživješe.
Tisuću šesto četrdest osme godine
Ratnici Iroquoisi napadoše.
Navališe na mirne Huronce.
Pobiše...
Ubiše i nekoliko francuskih isusovaca.
Preostali se povukoše s pristalicama
Na Kršćanski otok,
Gdje osnovaše novu Saint - Marie.
Hladnoća, glad i surovost natjeraše ih
Na povlačenje u Quebec
Polovinom sedamnaestog stoljeća.
Divljina proguta ruševine Marijskog svetišta
Hodočasnici nahrupiše na proštenje
U Svetište mučenika na posvećenoj zemlji,*

*Na Svetkovinu.
Oslušnusmo treptaje u
Kolijevci kanadske civilizacije
Na mjestu davnog pokolja
Iz zemlje krv izviraše
Isusovački mučenici
I iznakaženi urođenici vapiše.
Tjelesni ostaci ustaše*

*Kao u Bibliji
Kao u Vukovaru, Srebrenici, Mostaru, Brčkom.
Kninu, Ravnom, Vitezu, Gradačcu
Kao u bosanskim brdima,
Hercegovačkim jamama
Hrvatskim dolinama.*

Saint - Marie

Izrazitu intelektualnost iskazuje pjesma Iz pisma Alainu F, posvećena progresivnom buntovnom woodlanskom slikaru, koji se odmetnuo od tradicije i okrenuo suvremenoj apstrakciji. Pjesma *Snoviđenje* nosi u sebi posebnu duhovnost i snagu izričaja jer progovara o vrlo osjetljivoj temi podvojenosti pjesnikinje između njenih domovina, podvojenosti koja je opsjeda i koje se teško oslobađa.

Ljerka Lukić za potrebe ovog članka poslala mi je pregršt svojih (pretpostavljam neobjavljenih) pjesama. Pjesme su to pisane u različitim vremenskim razdobljima, mnoge koliko vidim, prije izdavanja *Zbirke*, a neke su kasnijih godišta. Njima sam posvetila veću pažnju, jer me interesirao njen pjesničko evolucijski pomak.¹² Iščitavajući ih ponovno se susrećemo s već poznatim temama i motivima, rodna Bosna i Hercegovina, rat, obiteljsko nasljeđe prepuno reminiscencija na svoje najbliže i najdraže. Ima tu i pjesama iz „kanadskog života” koje svojom iskrenom ispovjednošću moraju doprijeti do čitatelja. U ovim nam se pjesmama očituje jedna druga Kanada, zemlja useljeničke populacije, prestrašene, nesigurne, izgubljene. Posebno je emotivna pjesma o iskustvu s polaznicima njene škole, gdje dolaze na tečajeve engleskog mladi ljudi iz različitih zemalja urušenih ratom, zatvorima, kažnjavanjem, raznim nehumanim torturama. Djeca su to koja pate od shizofrenije, paranoje, depresije, halucinacija, potencijalni su to samoubice, traumatizirana djeca iz pakla suvremenih ratnih zbivanja na Balkanu ali i drugdje u svijetu.

Potresna je pjesma *Poziv na odgovornost*, u kojoj autorica hladnim birokratima škole ne može objasniti zašto jedan od njenih studenata ne pokazuje svoje ruke, bježi iz prostorije, ne komunicira ni sa kim. U svojoj nemoći koja se u pjesmi pretvara u osudu, autorica ne može direktoru objasniti da su uzroci ponašanja tog mladog čovjeka u njegovim traumama, koje je zadobio u režimskom zatvoru, gdje su mu pekli prste, tukli ga, držali u samici. S druge pak strane ima u toj pregršti poslanih mi pjesama i onih osobnih, koje govore o međusobnoj komunikaciji useljenika, od kojih mnogi žive izuzetno dobar život, bogati su, nezasićeni u stjecanju novca s kojima se ne može takmičiti ni u čemu, jer se za razliku od njih opredjeljuje za život slobodnomislećeg kozmopolite, kojem su recitali, izložbe, Shakespearovi stihovi, slike, muzika i pisanje iznad „boga” novca. U jednom od stihova definirat će svoju sudbinu i svoj poziv; *kada me pitaju što radim, odgovaram: pišem pjesme*, na pitanje što je njena budućnost odgovara kratko i jasno - *poezija*.

¹² Pjesme sam dobivala u intervalima, bez posebnih naznaka da li su objavljene ili ne. Jedina oznaka bila im je godina kada su nastale. Moje je pretpostavka da se radi o pjesmama koje u većini nisu do danas objavljene.

Uočavam i pjesničku novinu, kako tematsku tako i strukturalnu. Lukić je napisala i veći broj stihova, koji teško da se mogu okarakterizirati pjesmama. Radi se o tvorevinama sačinjenim od jednog ili najviše dva stiha, koji su očito metaforičke i simboličke poruke, nastale kao posljedice njenog odrastanja i sazrijevanja. Stihovi pomalo naginju tehnici haiku pjesništva, doduše samo svojom misaonošću i simbolikom. Interesantan je to poetski eksperiment kao dokaz da se s jednim ili dva stiha može poslati poruka, evocirati sjećanje ili kritika. Naslovi ovih kroki poetskih uradaka su zanimljivi; *Život, Smrt, Povijest, Pejzaž ili mrtva priroda, Fotografija ili reminiscencija, Sudbina ili priviđenje, Akt ili aluzija*. U jednom od ovakvih uradaka (*Povijest*) autorica će napisati:” *Srebrenička kasaba se igra sa svojim rimskim mozaicima*”.¹³

Ima u poslanim mi pjesmama i ispovjedne lirike, ispisane stilom epske kazljivosti. Poduže su to pjesme, tematski vezane uz obitelj, primjerice pjesma epske duljine *Moji djedovi i moje bake*, koja je više pričanje nego lirika, neosporni *omage* njenim djedovima i bakama i njihovom teškom, ali časnom i poštenom putu kroz život. Pronalazim pjesme koje upućuju na trajnu nostalgiju za toplinom kućnog doma tamo negdje u jednoj od primarnih domovina - Bosni i Hercegovini. Mogu se naći i pjesme zgodne kombinatorike u kojima se isprepliću motivi Bosne i Kanade, koje unatoč svojoj različitosti uspostavljaju lijepo suglasje tema i motiva.

Ljerka Lukić pripada grupi hrvatskih književnika izvan domovine/ domovina, a okarakterizirala bih je kozmopolitskom pjesnikinjom, ali i poetesom između više domovina.¹⁴ Svoju pripadnost književnosti Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Kanade Ljerka Lukić najbolje pokazuje tematskom različitosti svojih pjesama čiji su pjesnički izvori unutar triju kultura, pomiješani s otvorenosti prema svijetu u cijelosti. Opterećenost ratnim strahotama koje je osobno proživjela, bijeg s rodne grude, dodiri i uklapanje u novu kulturu određuju je kao progresivnu osobu, ženu sa stavom, koja zagovara mir, tolerantnost, razumijevanje. Strukture njenih pjesama su različite, ponekad i inovativne, jezik je snažan i jasan, metrice se ne podvrgava. Piše uglavnom nerimovane, slobodne stihove, otvorenog, narativnog tipa. Uočava se njena sklonost epskom kazivanju i pričanju u stihu, kao i nevjerojatna škrtoš književnog izraza. Ove mikrostrukture ustvari su sažete povijesti,

¹³ Ljerka Ljubić, *Snoviđenje*, hp, Toronto, 2002.

¹⁴ O različitostima iseljeničkih pisaca pisala sam u knjizi *Pisci između dviju domovina*, HFD, Rijeka, 2003 u uvedenoj studiji *Etničari, egzilanti, globalisti*, str. 5 - 8.

ispovijesti, kojima je težište na metaforama. Neosporno je da poezija Ljerke Lukić nije ritmički i zvukovno gipka, niti je uvijek misaono duboka. No, ipak u većini njezinih pjesama prevladava intelektualistički govor, kao i lirska kontemplativnost. Uočljivi su njeni evolucijski pomaci, pogotovo kada je riječ o rijetko konciznom stihu s racionalnom metaforikom, što je novina u njenom pjesništvu. Postavlja se pitanje koliko će joj opsjednutost strahotama rata i obiteljska nostalgichnost pomoći ili odmoći da se u konačnici profilira pjesnikinjom globalnih tema, koje joj očito više „leže”.

Literatura:

1. Kalogjera, Branka. Pisci između dviju domovina. HFD : Rijeka, 2003.
2. Ljubić, Ljerka. Snoviđenje. HP : Toronto, 2002.